

БЪЛГАРИТЕ В СЕВЕРНОТО ПРИЧЕРНОМОРІЕ

ИЗСЛЕДВАНІЯ И МАТЕРІАЛИ

ТОМ ДЕСЕТИ

ОСОБЛИВОСТІ КОНСОНАНТНОЇ СИСТЕМИ ПЕРЕСЕЛЕНСЬКОЇ БОЛГАРСЬКОЇ ГОВІРКИ С. ОРІХІВКА

Ольга Пейчева

Відомо, що основи болгарської діалектології були закладені ще наприкінці XIX століття й у перших десятиліттях XX століття, однак широка і планомірна робота в цьому напрямку розгорнулася тільки з кінця 40-х років XX століття, що пов'язано насамперед із створенням у ці роки Інституту слов'янознавства АН СРСР, підготуванням великого колективу діалектологів-болгаристів, виданням з 1950 року щорічної серії «Статті і матеріали з болгарської діалектології» (останній, 10-й випуск вийшов у світ 1962 року), а також створеного в результаті численних експедицій групою вчених під керівництвом проф. С. Бернштейна «Атласу болгарських говірок у СРСР»¹, у якому подані говірки 64 болгарських селищ. Велику увагу автори «Атласу...» приділили фонетичним, морфологічним, лексичним і семантичним ізгласам. Проте описані були далеко не всі болгарські переселенські говірки, а картотека, зібрана членами експедиції, нажаль, не збереглася; крім того, деякі дані застаріли, і класифікація говірок, запропонована півстоліття тому, потребує деяких уточнень.

Дослідження болгарських говірок на східнослов'янських територіях не припинилися після випуску «Атласу...». Вслід за лінгвогеографічним підходом до вивчення болгарських говірок України, починаючи з 50-х років XX століття, особливо розвивалась синхронно-описова діалектологія. Поява повних структурних описів окремих діалектних рівнів болгарських говірок, виконаних російськими, українськими і болгарськими діалектологами, підвела до одного з актуальних завдань сучасної діалектології — зіставно-типологічного вивчення говірок як синхронно функціонуючих систем.

Село Орехівка (стара назва Пандаклія) засноване в 1830 році під час II еміграційної хвилі. Щодо прабатьківщини переселенців-жителів с. Орехівка в науковій літературі немає спільної думки. Частіше за все називається с. Тенево (Фьндьклий) Ямбольського округу Болгарії. Проте в роботі І. Мещерюка

«Переселення болгар у південну Бессарабію» у списку міст і сіл Болгарії, жителі яких у 1828-31 рр. переселилися в Буджак, с. Пандакля пов'язане із селом Лясково і не в складі Ямбольського округу, а Старозагорського². Це змусило нас перевірити ще раз дані істориків. У «Болгарському діалектологічному атласі» с. Тенево Ямбольського округу відзначено як недосліджене, дано з позначкою «невключені до атласу села із неоднорідною мовою»³. В тому ж «Атласі...» у вступних статтях подаються відомості про історію заселення південно-східної частини Болгарії, де відзначається, що «після звільнення починаються великі переселення від Чирпанско і Старозагорско до Бургаської затоки, до районів Ямболско, Ехавско і Бургаско»⁴. Узагальнюючи всі доступні для нас історичні свідчення, ми висловлюємо припущення, що жителі с. Пандакльї із Старозагорської області спочатку переселилися в Ямбольську, а звідти — на Буджак.

Говірка с.Оріхівка ще не була об'єктом спеціальних досліджень, проте окремі її особливості були картографовані в «Атласі болгарських говірок СРСР». Необхідно відзначити, що, незважаючи на величезну цінність і унікальність зібраного в «Атласі» матеріалу, його дані не завжди точно відбивають деякі діалектні риси і певною мірою є застарілими. За нашими відомостями, за 50 років, що минули після виходу у світ «Атласу», не було опубліковано жодної роботи, у якій комплексно вивчалася б специфіка досліджуваної нами говірки. Не опубліковані також фольклорні та етнографічні дані, що могли б подавати зразки говірки, виняток становлять лише декілька пісень, записаних М.Кауфманом⁵.

Дана говірка, як і більшість болгарських говірок діаспори в Україні та Молдові, відноситься до східноболгарського наріччя. В «Атласі болгарських говірок СРСР» вона визначається як *балканський діалект ь-типу* і включена у твардицько-чумленську групу. Проте, якщо враховувати, по-перше, деякі специфічні риси говірки і, по-друге, її історичні корені, маючи на увазі прабатьківщину теперішніх жителів, то за класифікацією, прийнятою в болгарській діалектології, дану говірку варто віднести до *підбалканського типу*, що, на думку Й.Іванова, «може вважатися перехідним між балканськими та рупськими діалектами»⁶. Як і всім діалектам східноболгарського наріччя, досліджуваній говірці властивий високий ступінь палаталізованості приголосних, на відміну від літературної мови, де палатальні приголосні є напівм'якими. Ще Л.Мілетич відзначав, що «консонантна система східних болгарських говірок характеризується більш значною палатальністю у порівнянні із західними говірками»⁷. Як підкреслюють діалектологи, спеціальний аналіз звукових змін може проводитися тільки з опорою на достатню інформацію про фонологічну систему говірки⁸.

Спостереження над особливостями функціонування кожного консонанту в словоформах у мовленнєвому потоці у всіх позиціях дає підстави для визначення стабільності або нестабільності конкретних консонантів і їхнього місця у фонетичній системі говірки.

Консонантна система говірки с. Оріхівка складається з 30 основних компонентів. Розглянемо диференційні ознаки, особливості дистрибуції та основні звукові реалізації деяких консонантних фонем говірки.

Фонема /ф/ є в досліджуваній говірці факультативною, не входить до основного фонемного фонду. Вживається лише в пізніших запозиченнях типу физкул'тура, физика, фара, ферма і т.д.

У лексемах, що раніше увійшли у лексичний фонд говірки, на місці етимологічного «ф» функціонує як субститут звук [в]:

Порівн. діал. вил'я — літ. филия, витил — фитил, кова — кофа, грава — графа, в'йда — ф'йда.

Іноді це явище поширюється і на запозичені слова, наприклад, діал. варкулица з рум. фаркулица, діал. вабрика з рос. фабрика та ін.

Інші субституційні заміни 'ф' спостерігаються у особових іменах. У говірці, як і в літературній мові, вживаються антропоніми Тодур (порівн. укр. Федір) і відповідно Тодурца, Танас (порівн. рос. Афанасий, укр. Панас) і Танасца, проте в іменах, засвоєних говіркою вже після переселення [ф] зберігається: Феня, Фрося та ін.

Єдина заміна ф > п відзначається в топонімі Пандаклія (<ф'ндък).

В інлауті в інтервокальній позиції відзначаються випадки повної елізії консонанту [ф], що ведуть до формування вокальних секвенцій: порівн., напр., літ. *чафутен* — діал. *чаутен*

картофи — *картои*

Відзначимо те, що [ф] не зафіксовано і на місці [в] наприкінці слова і перед глухими приголосними, що буде проілюстровано нижче при розгляді фонем /в/. Таким чином, субститутами фрнеми /ф/ можна вважати [ø], [e], [m], [n].

Складнішим виявляється визначення фонемного поля фонем /в/. Основний її репрезентант — губно-зубний [в], проте в говірці відзначаються і білабіальний [w] із його варіаціями [ў] (іноді [y]), а також [i]. Всі звуки знаходяться у відношеннях додаткової дистрибуції. При визначенні фонемного поля мається на увазі, що «усі без винятку варіації та варіанти фонем залишаються такими доти, доки перебувають у додатковій дистрибуції. Втрата цих відношень означає й перехід варіанта від однієї фонем до іншої»⁹.

Звук [в] має такі ж диференційні ознаки, що й у літературній болгарській мові: губно-зубний, дзвінкий, щілинний. Проте, на відміну від літературної норми, у досліджуваній говірці [в] має вкрай обмежене у позиційному плані вживання і порівняно невисоке функціональне напруження. При статистичному аналізі всього корпусу зібраних слів, губно-зубні [в] і [в'] зафіксовані нами приблизно в 15% слів з етимологічним «в». Напр., *ва́ра*, *ві́ну*, *в'́зна*, *в'́жди* та ін.

Природно, що вони виявляються й у пізніших запозиченнях: *ві́тірінар*, *ва́кса*, *ваз'іл'ин*, *ва́гзал*, *ві́нтілі́тър* та ін.

Більш частотним у досліджуваній говірці є білабіальний [w], що виявляється й в інших східноболгарських діалектах і що є, на думку лінгвістів, залишком староболгарської звукової системи, де він також, мабуть, мав білабіальний характер.

Найбільш часто [w] виявляється на початку слова в позиції перед сонорними: *времи, вранъ, врат, вратник, връштам, вресвъ, врп* та ін. Ця ж тенденція спостерігається і при адаптації запозичених слів:

внѣматѣлну (рос. внимательно), *вручавѣм* (рос. вручаю) і т.д.

У досліджуваній говірці відзначені численні випадки повного випадання початкового консонанту в словах на в-: *ол (вол), од'а (вода), ими (виме), уда (вода), с'ички (всички), с'акуї (всякой), уічу (вуйчо), осък (восък)* та ін.

Елізія консонанту відзначається й у медіальній, особливо інтервокальній позиції, в умовах коартикуляції перед лабіалізованими голосними, тобто в найбільш слабкій для даної фонемі позиції. Напр., *зоторау (зтворих), дор (двор), биул (бивол), чичуу (чичово), д'адуу (дядово), прау (право), криу (криво) та ін., а також у запозичених словах: саок (рос. совок), суинир (рос. сувенир)* і под.

Як репрезентанти фонемі /в/ (через стадію [w]) у говірці також помічені звуки [i] й [y]. Ці заміни пов'язані із певними граматичними формами.

У суфіксах аористу 1 особи однини вживається регулярно [i] (при напруженій артикуляції [j]). Напр., *збраіу (збравих), напраіу (направих), распраіу (расправих)* і т.д.

Оскільки в говірці, як уже відзначалося вище, фонема /ф/ не виявлена в питомих словах і не складає з /в/ корелятивної пари, природно, що перехід (оглушення) в > ф також не має місця.

В кінці основи прикметників чоловічого роду фіксується тільки звук [y]: *красиу (красив), диу (див), альтау (алтав), мърсалиу (мърдзалив), страуліу (страхлив), ноу (нов)* і т.д.

При цьому слід зазначити оригінальну особливість даної говірки: нескладове [ǔ] і ненаголошене складотворче [y] несуть словорозпізнавальну (форморозпізнавальну) функцію. Тільки цим кінцевим звуком відрізняються форми прикметників середнього і чоловічого роду:

ч.р. красиў — с.р. красиу,

страуліў — страуліу і т.д.

Порівн. із літературними формами *красив — красиво, страхлив — страхливо*. Очевидно, у даному випадку в говірці у формі середнього роду злилися **в < у і о < у**. Цей випадок можна розглядати і як елізію інтервокального «в».

Не виявлене оглушення [в] і в позиції перед глухими приголосними, де в різних граматичних формах іменника і дієслова також відзначається субститут [ǔ]. Напр., *слънчуўка (слънчовка), ўкарвь (вкарва), сліўка (сливка), лаўка (лавка)* і т.д., а також *ўторник (вторник), пуўтури (повтори)* та ін.

На місці прийменника **в (във)** у говірці вживається тільки *у*, незалежно від початкового звуку наступного слова (порівн., напр., з українською мовою). У досліджуваній говірці: *у укуту, у ушоту, у ина къшта, у лозиту, у лукэ, у винуту, у удама* (в літературній болгарській мові — *във* виното, *във* водата).

Це явище збільшило процес збігу в одному варіанті двох різних прийменників: **у < * въ і в < * у**. Напр., од'а у школата — жувеја у бабини; тур'ам заар (сахар) у чаја — додаја гості у нас.

Фонема /w/ у досліджуваній говірці репрезентована наступними субститутами: [w], [y], [i], [ø], [ε].

Фонема /t/ також істотно не відрізняється від свого еквівалента в літературній мові, її репрезентант має такі ознаки: глухий, зімкнений, без функціональних обмежень: таман, wтасъу, топка, итърва і т.д.

Проте в позиції між двома приголосними і наприкінці слова часто спостерігається елізія даного консонанту: *посна (постна), пос (пост), пакус (пакост), пакусник (пакостник), наузус (від рос. наузустъ), бол'ас (болест)* і ін.

Ця тенденція особливо яскраво виражена у числівниках, де відбувається скорочення фонетичної структури слова: *идинаіси (единайсет), дванаіси (дванайсет) і т.д.; пуйсе (петдесет), шиіс'е (шестдесет)* і т.д.

Фонема /n/ має характеристики, що й у літературній мові: звук, що її репрезентує, — назальний, альвеолярний, фрикативний, без позиційних обмежень: *нош, наб'ит, ноу, ден, сън, цъунъ, трън* і ін.

Звук [n'] має додаткову артикуляційну характеристику — палатальність. На відміну від багатьох інших східноболгарських говірок, у тому числі і говірок сусідніх сіл, наприклад, с. Кубей (див.¹⁰), у досліджуваній діалектній системі в абсолютному кінці слова [n'] практично не зустрічається, ця позиція характерна тільки для твердої відповідності [н].

Фонема /s/ ([дз]) часто виявляється на місці етимологічного «з»: *сълса (літ. сълза), бърсам (бързам), уръсвам (връзвам), насам (назад), сарън (заран), сарсал'уіа (зарзалия)* і ін.

Звук [s] за своїми акустичними та артикуляційними характеристиками не відрізняється від відповідного у літературній болгарській мові, але вживається значно частіше. Вживання [s] на місці [з] властиве багатьом болгарським говіркам півдня України і відзначене в «Атласі болгарських говірок СРСР» (карта №41). Завдяки тому, що [s] виявляється в різних говірках у різноманітних лексичних одиницях, у картах «Атласу» проілюстроване поширення даного явища в шести контрольних словах з етимологічним [з]: *връзвам, мързи, задния, звънец, назад, зинши*. Проте зафіксовані нами факти не завжди збігаються з даними «Атласу». Так, у картах відзначена вимова *връзвам, бързам*, тоді як нами зафіксовано *уръсвам, бърсам*. В інших випадках розбіжностей із даними «Атласу» немає.

Африката [ц] (дж) зустрічається в говірці досить часто, переважно на своєму споконвічному місці, зазвичай у тюркських запозичених: *цам, цигер, цуни, цоп, манца, арпацик, патлацан, с'инцир* та ін.

Фонема /к/ — типовий представник гутурального ряду. Звук, що репрезентує дану фонему, практично не відрізняється від свого відповідника в літературній мові, має ті самі диференційні ознаки: він глухий, велярний, зімкнений. Фонема позиційно необмежена, зустрічається, як правило, перед глухими приголосними, сонорами і голосними: *кътран, кова, камън, куп, клаін'иц, маїка, св'икърва, ръкау, рекау* й ін.

Фонема /к'/ має додаткову артикуляційну характеристику — палатальність. Зустрічається перед голосними переднього і непереднього ряду. Частіше за все фіксується в словах із тюркським коренем: *к'уп, к'ур, к'ит'юк, к'ил'ум, к'ирп'ич* і ін.

На кінці слова вживається тільки фонема [к], палаталізований [к'] у даній позиції не зафіксований: *вълк, камчик, ч'ил'ак* і т.д., що відрізняє досліджувану говірку від сусідньої кубейської, де в даній позиції виступає [к']¹¹.

Фонема /г/ практично не відрізняється від свого еквіваленту в літературній мові, її репрезентує дзвінкий, зімкнений, велярний звук. На кінці слова і перед глухим приголосним вона репрезентується своїм глухим варіантом: *гръп, гъба, л'игалу, изгуб'ау, нагор'а, мамал'ига, але бр'ак (бръг), сн'ак (сняг), прак (праг)*.

Фонема /г'/, як і /к'/, має більш високий ступінь палаталізованості в порівнянні з відповідними фонемами в літературній мові, які є напівм'якими. Найчастіше вони фіксуються в словах із тюркським коренем: *г'ив'еч, г'ибр'а, г'издъу, г'уз'ум* і т.д.

Аналіз опозицій свідчить про досить слабе функціональне навантаження фонем /к'/, /г'/ у досліджуваній діалектній системі. Лексичний матеріал, у якому вони виявляються, не відзначається багатством і розмаїтістю: нами зафіксовано біля 10 питомих слів із [к'] і приблизно стільки ж із [г']. Необхідно також зауважити, що /к'/ і /г'/ вживаються й у деяких пізніших запозиченнях: *г'ип'ур, к'урзъу* (від рос. кирзовий) та ін., а також у топонімах: *К'иіъу (Київ), К'ир'утн'а (Кирютня), К'ишн'оу (Кишинів)*.

Фонема /х/, подібно до фонемі /ф/, не входить в основний фонемний фонд і є факультативною, оскільки звук [х], що її репрезентує, вживається тільки в пізніших запозиченнях типу *хімія, хоби, архитєктър, хирург* і т.д. У фонетичному образі питомих слів базовий звук [х] цілком відсутній.

Елізія [х] початкового спостерігається регулярно, винятків із цього правила не помічено: *амбар (хамбар), арман (харман), л'ап (хляб), рема (хрема), рана (храна), итър (хитър), ил'ада (хиляда), ора (хора), уро (хоро), убъу (хубав), уртувъм (хуртувам)* і т.д.

Дана особливість виявляється навіть у власних іменах, наприклад, Ристо (Христо), виняток складають слова Христос, християнин.

Це ж явище спостерігається й в інтервокальній позиції, в результаті чого утворюються різноманітні вокальні секвенції (ya, ui, aa, eu, ei, uu): *муа* (*муха*), *муи* (*мухи*), *б'аа* (*бяха*), *леуса* (*лехуса*), *снаа* (*снаха*), *заар* (*захар*), *дрей* (*дрехи*), *суу* (*сухо*) і т.д.

Елізія [x] має місце й у суфіксах дієслів минулого часу: *играа* (*играха*), *правиа* (*правиха*), *тъчаа* (*тъчаха*), *п'аа* (*пяха*) і т.д.

Вінлауті в позиції міжголосним та приголосним відзначена субституція етимологічного «х» звуком [i]: *исъіна* (*изсъхна*), *играім'у* (*играхме*), *думаім'у* (*думахме*), *легнаім'у* (*легнахме*) і т.д.

У фінальній позиції у формах 1 особи однини аористу немає поширеного у багатьох болгарських діалектах (у тому числі й на території України) переходу $x > \phi$; у даній позиції як реалізація фонему /x/ виступає тільки звук [y]: *играу* (*іграх*), *п'ау* (*пях*), *плетъу* (*плетох*), *тъкау* (*таках*), *купау* (*копах*) і т.д.

Винятків у цьому процесі не виявлено. Субститутами фонему /x/ у досліджуваній говірці є [ø], [i], [y].

Як видно з вищевикладеного, фонетичні поля двох найбільш нестабільних фонем говірки (/в/ та /х/) багато в чому збігаються, накладаються одне на одне. Субститутами фонем /в/ і /х/ є звуки [i] й [y], тобто нестабільні приголосні в досліджуваній говірці замінюються нескладотворчими голосними (глайдами).

Складотворчі [л_о], [р_о] у говірці не виявлені.

Фонема /j/, як і в літературній болгарській мові, не бере участі у протиставленні за дзвінкістю, палатальністю, місцем і способом творення; її фонологічний зміст вичерпується тільки ознакою глайдовість, яка означає, що дана фонема являє собою тип, проміжний між вокалами та консонантами, проте за своїми ознаками дана фонема належить до класу приголосних, тому що вимагає поруч себе голосний звук. Основним репрезентантом фонему /j/ є звук [i], тому що власне «йотовий» призвук у звуковому ланцюжку практично відсутній і виявляється лише в напруженому мовленні, вимові слова по складах або з метою звернути на нього особливу увагу слухача. Таким чином, наявність фрикативного шуму пов'язана тільки зі стилем вимови, тому фрикативний і нефрикативний «й» можуть розглядатися лише як фоностилістичні варіанти однієї фонему. Менш за все чується фрикативний шум у слабкій для даної фонему позиції між двома голосними: *б'у(i)а*, *ми(i)а*, *тра(i)а*, *п'у(i)ан* і т.д.

Звук [j] ([i]) виявляється в говірці в початковій та фінальній позиції і, так само як і в літературній мові, не може стояти після приголосного: *једър*, *јам*, *мој*, *знај*, *бајрак*, *цајван*, *пајіънь* і т.д.

Відмінність від літературної болгарської мови у досліджуваній говірці систематично проявляється у відсутності початкового протетичного

[j]. Наприклад: *абълка* (*ябълка*), *икуглау* (*якоглав*), *ице* (*яйце*), *идосвамсь* (*ядосвам се*), *ив'авамсь* (*явявам се*) і ін.

Синтагматичні зміни у фонетичній структурі слова також потребують аналізу. Для характеристики говірки (насамперед її фонетичної системи), а також для синхронного опису дистрибуції фонем, що по суті і відтворює специфіку болгарської говірки, необхідно враховувати зміни, які відбулися в історичному розвитку загальноболгарської фонетичної системи.

Досліджувана говірка поділяє загальноболгарську особливість вирівнювання старослов'янських сполучень *ръ, рь, лъ, ль* сполученнями єрового голосного та ліквідного приголосного. Для діалектної системи характерна наявність вокалу [ъ]. Сонорні в говірці не є складотворчими. В говірці яскраво окреслена тенденція до зберігання постійного місця сонорних [р] і [л] у сполученні з [ъ], причому вирішальне значення має структура слова.

Для багатоскладових слів перед двома приголосними типовим є сполучення *-ръ-, -лъ-*: *набръчкана, връчува, кръчма, мръука, трътка, мръква съ, злъчка, слънци* й ін.

У досліджуваній говірці систематично відсутній протетичний *ј* на початку слова. Наприклад: літ. *ябълка* — діал. *абълка, ядосвам се* — *идосвам съ, якоглав* — *икуглау, яйце* — *ице, яка* — *ика, явавам* — *ив'авъм*.

Вивчення і аналіз основних особливостей системи консонантизму говірки с. Орхівка дає можливість зробити **такі висновки**:

1. Досліджувана говірка належить до східноболгарського наріччя.

2. Фонемна система говірки в порівнянні із системою літературної болгарської мови характеризується такими особливостями:

а) загальна кількість консонантних фонем у говірці — 30, що менше, ніж у літературній мові;

б) фонemi /ф/, /х/ мають вкрай обмежене вживання і їхнє місце в консонантній системі говірки мінімальне, тому їх можна віднести до периферійного (неосновного) фонемного шару. Маловживаність і часта заміна іншомовної за походженням фонemi /ф/, низький ступінь її адаптації в говірці зумовлені, на нашу думку, особливостями досліджуваної діалектної системи, відсутністю в ній фонологічної опозиції консонантові /в/ за дзвінкістю / глухістю, тобто відсутністю глухого варіанту фонemi /в/, тому що вона є сонантом, і для говірки типова наявність у слабкій позиції (наприкінці слова й у середині слова перед глухим приголосним) звука [у] (т.зв. консонантний «у»). Ця особливість виявилася однією з перешкод для освоєння фонemi /ф/;

в) на відміну від болгарської літературної мови, губно-зубний [в] як репрезентант фонemi /в/ має в говірці обмежене вживання; дуже частотною є білабіальна реалізація даної фонemi звуком [w], що підкреслює архаїчність і специфічність даної говірки;

г) фонemi /х/, /ф/ і /в/, безсумнівно, можна вважати нестабільними в системі говірки.

д) найбільш яскраво виражена риса, пов'язана із статусом фонем /x/, яка зазнає субституційних заміन або піддається елізії практично у всіх позиціях у слові, дана фонема в досліджуваній говірці має статус не тільки нестійкої, але і факультативної, причому у медіальній передконсонантній позиції субститується звуком [i], а у фінальній — [y];

е) м'які зімкнені [ɣʲ], [kʲ] мають слабке функціональне навантаження й обмежену дистрибуцію у системі говірки, виявляються в основному лише в словах із тюркським коренем;

ж) на відміну від літературної норми, у говірці практично відсутній початковий протетичний [j] і не зафіксовані випадки введення в структуру слова j або інших уставних (додаткових) приголосних;

з) сильними є тенденція до спрощення фонетичної структури слова, що виражається в елізії консонантів (крім [v], [x] іноді випадають звуки [t], [d], [g]) і тенденція до контракції основи.

Втрата приголосних в інтервокальному положенні в досліджуваній говірці має регулярний характер і не є вимовним варіантом, властивим лише спонтанному швидкому мовленню.

Як ослаблення консонантної артикуляції можна розглядати і позначені вище спірантизацію та повне випадання зімкнених приголосних, а також відсутність протетичних звуків і наявність вокальних секвенцій у середині слова. Відповідно, заміна зімкнених приголосних нескладотворчими голосними, відбувається тенденцію до підвищення ознаки вокальності у звуковому ланцюжку.

Наведені особливості фонетичної моделі слова в досліджуваній говірці можуть бути віднесені до числа синтагматичних проявів, характерних для мов вокалічного типу (за класифікацією О.Ісаченка)¹², відповідно до якої типологічний знак має не тільки статичну форму у вигляді системи фонем, їхньої кількості та співвідношення, але й динамічну — у вигляді правил оформлення звукового ланцюжка.

Ми вважаємо, що в даному контексті нестійкість консонантів у говірці можна розглядати як органічну рису, яка гармоніює із загальними тенденціями розвитку окремої фонетичної системи і вивляється основним засобом змінювання консонантної синтагматики говірки.

ПРИМІТКИ

¹Атлас болгарских говоров в СССР. В 2-х частях / Бернштейн С.Б. и др. — М.: Изд-во АН СССР, 1958.

²Иванов Й. Българска диалктология. — Пловдив, 1997. — 187 с.

³З Български диалектен атлас. В 4 тома / Костова Т., Стойков С., Берщейн С. и др.; БАН, Ин-т за български език. — София.

⁴Там само.

⁵Кауфман Н. Народни песни на българите от Украинска и Молдавска ССР. В 2-х тома. — София: Изд-во БАН, 1982

⁶Иванов Й. Българска диалктология. — Пловдив, 1997. — 187 с.

⁷Милетич Л. Обща характеристика на източните български говори // Помогало по българска диалктология. — София: Изд-во БАН, 1984. — С. 43-46

⁸Гриценко П.Ю. Ареалне варіювання лексики / АН УРСР, Ін-т мовознавства ім.О.О.Потебні. — Київ: Наукова думка, 1984. — С.68

⁹Карпенко Ю.О. Фонетика і фонологія сучасної української мови. — Одеса: Чорномор'я, 1996. — С.76.

¹⁰Барболова З. Особености на българския говор в с. Червоноармейское (Кубей), Болградски район, Одеска обл. в Украйна // Българските говори в Украйна. — Вып. 2. — Одеса: Астропринт, 1999. — С.21.

¹¹Там само.

¹²Исаченко А. Опыт типологического анализа славянских языков // Новое в лингвистике. — Вып.3. — Москва: Изд-во иностранной л-ры, 1963. — С. 115.